

ALF LOMBARD

(1902-1996)

Alf Lombard, profesor de limbi romanice la Universitatea din Lund, iar din 1940 membru al Societății de Științe din Lund, s-a stins din viață la 1 martie 1996, la Lund. O dată cu el a dispărut unul dintre romaniștii și lingviștii proeminenți, unul dintre cei mai buni cunoscători neromâni ai limbii române.

Alf Lombard s-a născut la Paris, la 8 iulie 1902, ca fiu al lui Émile Henri Lombard, francez, profesor la Lycée Montaigne din Paris, și al soției sale, de origine suedeză, Louise, născută Lundberg, fiică a medicului personal al lui Karl al XV-lea, Robert Lundberg. Émile Henri Lombard a decedat în 1903, iar Louise după ce a mai rămas doi ani la Paris s-a înapoiat în Suedia, la Djursholm, împreună cu fiul ei, Alf. Ambii părinți știau că ar fi avut strămoși în Italia.

Încă din anii copilăriei, Alf Lombard stăpânea perfect suedeza și franceza. Tatăl său avusese o pregătire lingvistică aprofundată și, după studii și cercetări în Germania și în Anglia, obținuse titlul de *agrégé d'allemand* la Sorbona. Mama preda la Stockholm franceza și germana și, din când în când, esperanto. Legătura ei cu Franța a rămas foarte puternică până la moarte, în 1932. Și la vârsta de 90 de ani, Lombard accentua cât de mult a însemnat mama sa pentru el și cât sprijin i-a acordat în toate privințele. El s-a considerat de-a lungul întregii vieți un „francez suedizat”.

Alf Lombard știa – după relatările mamei sale –, încă de la vârsta de patru ani, să vorbească, să citească și să scrie în franceză și în suedeză, mulțumită mamei sale și unei guvernante franțuzoaice, cu care lua, zilnic, lecții în ambele limbi. În casă se vorbea, în prezența lui Alf, totdeauna limba franceză. O observație interesantă, pe care Lombard a făcut-o ca lingvist adult, a fost aceea că, în copilărie, nu exista vreo punte între cele două limbi: nu știa să traducă dintr-o limbă în alta. Această capacitate a căpătat-o abia în anii de școală. Încă de la vârsta de șapte ani a învățat să vorbească foarte bine germana, datorită ideii mamei sale de a-i angaja o guvernantă nemțoaică.

În cursul anilor 1905-1912, familia a locuit continuu în Suedia. În anul 1912 Alf a revăzut, împreună cu mama sa, Parisul natal, pentru prima dată după 1905. În amintirile sale, scrie, în 1982: „Aș fi rămas bucuros să locuiesc în această Franță pe care o prețuiesc la fel de mult ca pe Suedia, în acest Paris care-mi este la fel de drag ca Stockholm”.

Încă de la 13 ani și-a început studiile de latină. A avut un profesor excelent,

care curând și-a sfătuit evident înzestratul elev să-și procure un exemplar din exigenta lucrare a lui E. Bourciez, *Précis historique de phonétique française*. Dorința mamei ca fiul să învețe și alte limbi a dus la invitarea unor colegi din străinătate ai băiatului să locuiască la ei acasă, unde era admisă ca limbă de comunicare numai limba maternă a oaspetelui. În cursul verilor 1913-1916, în casă s-a vorbit, din această cauză, numai nemțește. În afară de tot ce ținea de studiul limbilor, pe Alf Lombard îl captiva și matematica.

În 1919, Alf Lombard și-a luat bacalaureatul la secția latină a liceului mixt din Djursholm, la nici 17 ani împliniți. După aceea s-a înscris la Universitatea din Uppsala, alegând să-și înceapă studiile cu limbile romanice și avându-l ca profesor pe cunoscutul romanist Erik Staaff.

Războiul a făcut imposibilă orice călătorie în Franța, până în 1919. Cea mai mare parte a anului 1920 Alf Lombard a petrecut-o la Paris, timp în care a luat lecții particulare de italiană, o limbă pe care, cu anii, a ajuns s-o stăpânească la perfecție.

În acea vreme, se aflau la Paris mulți ruși care fugiseră de revoluția bolșevică. Atunci i-a încolțit în minte lui Lombard gândul de a se iniția și în limba rusă, lucru care avea să însemne mult în viața lui viitoare. La Paris și-a procurat manuale de limba rusă și timp de câteva luni s-a dedicat studiului individual, completat cu discuții cu refugiați ruși.

În anul 1921, a studiat engleza și germana la Uppsala, iar în 1922 și-a luat examenul de capacitate în litere. În semestrul de primăvară al anului 1923, s-a apucat serios de studii în vederea licenței în limbi romanice, cu Erik Staaff. Concomitent, s-a amplificat tot mai mult preocuparea sa pentru limbile slave. A studiat temeinic rusa și toate limbile înrudite, cu bine cunoscutul profesor de limbi slave Rickard Ekblom. Asistând la prelegerile acestuia, în 1923 a întâlnit-o pe viitoarea sa soție, Margit Lidvall, născută în Sankt Petersburg și care avea suedeza și rusa ca limbi materne. Limba de conversație dintre Margit și Alf a fost multă vreme rusa. În această limbă a fost purtată și corespondența dintre ei.

În 1924 Alf Lombard a devenit cetățean suedez. În același an s-a căsătorit cu Margit Lidvall. Prima lor fiică, Yvonne, s-a născut în 1929. După doi ani au avut-o pe Adrienne, iar în 1946 pe fiul lor Stefan.

Voiajul de nuntă l-au făcut în Spania, ale cărei graiuri diverse Lombard dorea să le cunoască la fața locului; în program, a inclus și un voiaj în Africa de nord, limbile și din această parte a lumii trezindu-i interesul și devenind obiectul unor serioase studii ale sale. Într-o vreme s-a gândit chiar să-și dedice teza de abilitare influenței limbii arabe asupra limbii spaniole. Dar n-a fost să fie așa.

În afara limbilor romanice, slave și germanice, preocupările sale aveau să se îndrepte către limbi precum albaneza, maghiara, neogreaca și turca, a căror cunoaștere o cereau cercetările asupra limbii române, precum și spre alte limbi,

cum ar fi araba, chineza, limbile creole, basca etc. Nici o problemă lingvistică nu-i era indiferentă.

Viața lui Alf Lombard în slujba cercetării lingvistice s-a întins de la mijlocul anului 1920 până la moarte, în 1996, adică peste 75 de ani. Opera sa se distinge printr-o neobișnuită amploare și prin uimitoarea acribie a cercetătorului, prin precizia sa științifică, prin perseverență și, nu în ultimul rând, prin capacitatea deosebită de a sistematiza fenomenele lingvistice. Toate rezultatele cercetărilor sale sunt prezentate, în scris și prin viu grai, într-o formă foarte limpede și ușor de înțeles pentru specialiști, dar și pentru un public mai larg. Alf Lombard nu era deloc adeptul utilizării exagerate a unei terminologii sofisticate, adeseori lipsită de conținut științific. El a fost un profesor înnăscut și un examinator extrem de exigent și chiar temut.

Încă în anul 1926, când Lombard avea doar 24 de ani, a publicat prima lucrare științifică în volum, *Europas och den vita rasens språk* (Limbile Europei și ale rasei albe) – 174 p. Cartea a trezit admirație prin marea erudiție a lui Lombard, prin sistematizările clare și prin consistența și bogăția detaliilor. De-a lungul a circa 75 de ani, până în 1996, a urmărit dezvoltarea (numărul de vorbitori, zona de extindere etc.) a aproape două mii, din cele patru până la șase mii de limbi de pe glob. Această preocupare s-a împlinit în 1990 când a publicat cartea, excepțional de bogată în exemplificări, *Språken på vår jord* (Limbile de pe pământ), pe care a revizuit-o, cu referire, printre altele, și la evoluția politică a statelor răsăritene de dinainte și din timpul anilor '90, și a republicat-o până la a treia ediție, apărută în 1994. Cererea pentru această carte a fost atât de mare în Suedia și în afara ei, încât Lombard, puțin înainte de moarte, a fost de acord cu traducerea lucrării în limba norvegiană, ediție apărută după decesul autorului, în 1996. Recenziile de până acum ale versiunilor suedează și norvegiană au fost elogioase.

În toamna lui 1927, Alf Lombard și-a dat examenul de abilitare în limbi romanice cu Erik Staaff la Uppsala. Lucrarea purta titlul *Un problème stylistique du français moderne, étudié dans les œuvres de Georges Courteline: la prédominance des constructions substantives et abstraites* (211 p.). Încă de pe acum, Lombard se dovedește un deschizător de drumuri în studiul limbilor romanice. Până atunci romanistica se ocupase, în Suedia, în principal cu ediții de texte din franceza veche și din franceza medievală. La fel au stat lucrurile cu italiana și cu spaniola. Lombard, care era un excelent cunoscător al fenomenelor din limbile romanice, atât din epocile mai vechi, cât și din cele mai recente, și fiind bine familiarizat cu latina clasică și cu cea vulgară, a abordat cu îndrăzneală pretențioasa cercetare sintactică și stilistică a textelor din ultima parte a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

Cercetarea științifică avea să rămână marea pasiune a lui Alf Lombard de-a

lungul întregii vieți. Opera sa este foarte întinsă, fiind imposibil să amintim și să comentăm aici mai mult de câteva dintre cele 336 de lucrări al căror autor a fost Alf Lombard; dintre acestea, cea mai extinsă depășește 1200 p., iar multe dintre ele au 200-400 p. Demersul său științific se caracterizează printr-o mare profunzime, prin perspicacitate și eleganță stilistică tipic romanică, printr-o cuprinzătoare perspectivă nu numai asupra întregului grup lingvistic romanic, ci și asupra unei mari părți din limbile și din grupurile de limbi existente în celelalte zone. O mare parte a operei sale a stârnit admirație. Nici o lucrare ieșită din mâna lui nu a fost afectată de vreo critică negativă. Nu fără motiv a fost numit de către cercetătorii români și străini *världens främste icke infödde kännare av det rumänska språket* (cel mai bun cunoscător străin al limbii române din întreaga lume). Alf Lombard este, de asemenea, cel căruia trebuie să-i mulțumim în primul rând pentru faptul că orașul Lund ocupă un loc de onoare pe harta romanistică a lumii.

În 1929, Lombard a ținut la Uppsala prelegerea *Förslag till en ny klassifikation av satsdelarna i franska* (Propunere pentru o nouă clasificare a părților de propoziție în limba franceză), publicată, în formă revizuită și amplificată, cu titlul *Les membres de la proposition française – Essai d'un classement nouveau* (52 p.).

Analiza gramaticală a limbii franceze și a celorlalte limbi romanice se deosebește din numeroase puncte de vedere de analiza lingvistică aplicabilă limbilor germanice, în special în Scandinavia. Aceasta era problema pe care Alf Lombard voia s-o rezolve într-un mod satisfăcător din punctul de vedere al limbii franceze. În anul 1929 a apărut *Svensk-fransk parlör med uttalsbeteckning* (Ghid de conversație suedez-francez, cu notarea pronunției) – 130 p., dovadă a neobișnuitei sale capacități pedagogice.

Teza de doctorat, *Les constructions nominales dans le français moderne* (Uppsala, 306 p.), și-a susținut-o în 1930. Aceasta a avut parte de o primire foarte bună din partea specialiștilor din Suedia și din străinătate, și este considerată și acum, după mai mult de 65 de ani, drept un instrument util în cercetarea problemelor de sintaxă și de stilistică. Teza lui Lombard a fost citată și discutată de nenumărate ori, dar concluziile sale n-au fost niciodată infirmate. „Numai un specialist pentru care limba franceză era un mijloc de exprimare la fel de familiar ca limba suedeză putea rezolva o asemenea problemă de cercetare” (citată liber după profesorul Östen Södergård). După susținerea tezei, Lombard a devenit docent în limbi romanice la Uppsala.

În 1931 a apărut des-citatul studiu *Li fel d'anemis, Ce fripon de valet. Étude sur les expressions de ce type en français et sur certaines expressions semblables dans les langues romanes et germaniques* (68 p.). Corespondentul suedez este „*denne skälm till dräng*” (pișicherul ăsta de argat). Această lucrare

un exemplu de aplicare a metodei comparativ-istorice. Perspectivele diacronică și sincronică pot fi îmbinate, consideră Lombard, întotdeauna cu folos.

Alf Lombard a colaborat la diferite lucrări enciclopedice, cum ar fi *Nordisk familjebok* (Cartea familiei nordice) și *Svensk uppslagsbok* (Enciclopedia suedeză). Pentru aceasta a scris mai multe sute de articole și a fost singurul responsabil în ce privește pronunțarea pentru vreo 40 de limbi.

În 1934 a apărut *Le groupement des pronoms personnels régimes atones en italien* (57 p.). Această lucrare, care necesitase cunoașterea în detaliu a limbii italiene și o mare răbdare din partea cercetătorului, s-a bucurat de o foarte bună primire din partea specialiștilor.

De mult timp, Alf Lombard era nemulțumit de faptul că disciplina *limbi romanice* de la universitățile suedeze nu includea în studiu și continuatoarea latinei răsăritene, adică limba română. În 1934, a avut, prin intermediul profesorului Erik Staaff, posibilitatea să efectueze o călătorie mai lungă de studiu în România. Staaf l-a contactat pe colegul său din București, marele filolog Ovid Densusianu, care a pregătit sosirea lui Alf Lombard la București cu multă grijă. Densusianu l-a solicitat pe unul dintre cei mai buni studenți ai săi, pe istoricul literar și specialistul în Eminescu de mai târziu Augustin Z. N. Pop, să-i dea oaspetelui suedez tot ajutorul lingvistic de care avea nevoie. Pop a făcut cu Lombard, zilnic, lecții particulare de română, nu în ultimul rând din perspectivă fonetică, un domeniu științific la care Lombard se va întoarce neîncetat de-a lungul întregii sale activități de cercetare.

Metoda de lucru a lui Pop și Lombard poate părea simplă, dar în realitate era foarte eficientă. Pop citea rar, cu glas tare, povestea lui P. Ispirescu *Judecata vulpii* în întregime, de câteva sute de ori, iar Lombard o nota de fiecare dată în transcriere fonetică și cu toate variantele de pronunțare pe care le semnala Pop.

Rezultat al acestei munci efectuate sistematic și metodic a fost cartea lui Lombard despre pronunția românească, *La prononciation du roumain* (Uppsala, 1935, 76 p.). Această lucrare a trezit imediat un puternic interes în România și în afara ei. Ea este utilizată în continuare și astăzi, ca manual de pronunțare românească în întreaga lume romanică și a constituit baza continuării cercetărilor fonetice ulterioare asupra limbii române. Cartea este considerată neîntrecută, datorită preciziei și capacității de a sesiza cele mai fine nuanțe fonetice, de care a dat dovadă Alf Lombard. Simțul său neobișnuit de dezvoltat în această privință era uimitor, în legătură cu toate limbile.

Încă de la începutul studiilor sale asupra limbii române, Alf Lombard a fost pe deplin conștient că în vederea unor cercetări serioase trebuie să ai cunoștințe într-o serie de limbi slave, în albaneză, neogreacă, turcă, maghiară și în altele. Considera absolut necesar să ai bune cunoștințe de latină clasică și vulgară, precum și cunoștințe solide în toate celelalte limbi romanice.

Valentin Kiparsky, profesor de limbi slave la Helsinki, bine inițiat și în limbile romanice și nu în ultimul rând în română, sublinia că aceasta este cea mai interesantă limbă din întreaga Europă, datorită multiplelor sale diferențieri față de celelalte limbi romanice, datorită nenumăratelor cazuri de influențe din alte limbi și de împrumuturi din acestea, ca și tendinței sale de a mări numărul variantelor morfologice, fonetice și lexicale, în loc de a le simplifica, așa cum fac cele mai multe limbi. Kiparsky și Lombard au susținut în mod foarte hotărât că nu se poate efectua o cercetare comparativă asupra limbilor romanice fără a avea bune cunoștințe și în latina de răsărit, adică în limba română. Lombard a considerat că o cercetare comparativă romanică se bazează pe patru unități: Iberia, Galia, Italia și Dacia. Pentru el, ROMANIA poate fi comparată cu o masă dreptunghiulară, unde lipsa cunoștințelor de română înseamnă că, mai devreme sau mai târziu, masa va trebui să-și piardă echilibrul și să se răstoarne, din cauza lipsei celui de-al patrulea picior.

Începând din 1934 Lombard a devenit prieten apropiat al lui Ovid Densusianu, Iorgu Jordan și Alexandru Rosetti, care erau sau au devenit cei mai importanți lingviști români ai timpului și s-au bucurat de un renume mondial. Prietenia cu ei a durat până la moartea celor trei. Vizitele lui Rosetti în Europa apuseană și în Suedia au devenit, cu anii, destul de numeroase. Încă de la mijlocul anilor '30, Alf Lombard a fost invitat de către personalitatea de prim-plan a României de atunci, Nicolae Iorga.

Vizitele lui Alf Lombard în România au fost pe larg consemnate în presa românească din 1934 și de mai târziu. Articole de o pagină sau de o jumătate de pagină s-au publicat mereu despre el în presa cotidiană și în publicații de specialitate, până la plecarea sa din această lume și chiar după aceea. Numele său a fost și este cunoscut în România, nu numai în rândul celor cultivați, ci și în cel al publicului larg. Până la zece ziare și periodice românești din diferite colțuri ale țării îi dedicau, la fiecare aniversare, eminentului românist din Suedia și credinciosului prieten al poporului român și al limbii sale, omagiile lor și-și manifestau recunoștința.

Alf Lombard are, și acum, după moarte un număr de prieteni dintre cei mai buni și mai credincioși, din rândul elevilor proeminenți ai lui Rosetti, cum ar fi Gheorghe Bulgăr, Florica Dimitrescu și soțul ei, Alexandru Niculescu, precum și mulți alți mari romaniști recunoscuți, cum este Liliane Tasmowski-De Ryck din Anvers/Gent (Belgia), toți aceștia promovând tradiția lombardiană de cercetare. Alexandra Roceric din Washington, Valeriu Munteanu și Georgeta Ghiga, ultimii doi lectori de suedeză la Universitate și la Universitatea Populară din București, nu trebuie uitați atunci când se enumeră prietenii lui Lombard, precum nici cercetătorii români Andrei Avram și Marius Sala.

Lombard a fost preocupat în cel mai înalt grad de chestiunile etimologice și

avea, prin întinderea cunoștințelor sale lingvistice, premise excepționale pentru acest tip de cercetare. În anii 1935-1936, a apărut articolul său despre *L'origine du français 'omple'*, care în 1937 a fost completat cu *Une étymologie débattue*. Lombard a rezolvat convingător multe probleme etimologice din limbile romanice.

El a lucrat cu plăcere și intens la sintaxa istorică a limbilor romanice și germanice. Deosebit de remarcat a fost studiul său *L'infinif de narration dans les langues romanes. Étude de syntaxe historique* (316 p.). Acest studiu tratează infinitivul limbilor romanice în construcții care corespund lui *Och gumman till att springa* (și baba a prins a o lua la fugă) și eventualele sale apariții în latină. Este regretabil că foarte puțini romaniști mai sunt astăzi capabili să se aplece asupra unei astfel de cercetări de profunzime de natură istoric-comparativă, așa cum a subliniat în mod repetat succesorul lui Lombard, profesorul Östen Södergård¹.

Nici limbile ibero-romanice nu au fost neglijate de Lombard în studiile sale și nici diversele forme ale retoromanei din Italia și Elveția. În „Zeitschrift für romanische Philologie” a publicat *Die Bedeutungsentwicklung zweier ibero-romanischer Verba* (Evoluția semnificației la două verbe ibero-romanice) – 1936, un articol ce dovedea cunoștințele sale de arabă și care a fost primit cu mult interes.

La 16 octombrie 1936, Lombard și-a inaugurat, la Universitatea din Uppsala, cursul de limbă română. Era primul curs științific având ca subiect această limbă predat vreodată în Suedia. Ținut apoi la Lund, cursul s-a dezvoltat în decursul anilor. Alf Lombard l-a ținut el însuși până la vârsta de 84 de ani, fiind prezenți la el mulți viitori profesori ai Universității din Lund, printre care și succesorul succesorului său, profesorul Lars Lindvall, precum și numeroase persoane de origine română.

Ca examinator și conducător al tezelor de română, Alf Lombard avea să funcționeze până în decembrie 1995, când a ținut ultimul său examen, și acesta cu o româncă (Medina Fodor), supusă la grea încercare în limba ei maternă și care a promovat cu un foarte bun rezultat. În conformitate cu principiile sale de examinare a studenților de altă limbă maternă decât suedeza, el le cerea să stăpânească pe de o parte limba lor maternă, iar pe de altă parte, în aceeași măsură, limba suedează, așa cum, la studenții suedezi stabilea exigențe identice pentru limba străină și pentru limba suedează.

La sfârșitul anului 1936, Alf Lombard a fost solicitat de către profesorul de limbi romanice din Lund, Emanuel Walberg, să-l suplinească în timpul

¹ Din păcate și profesorul Östen Södergård ne-a părăsit pentru totdeauna, cu puțin timp în urmă. A fost unul dintre cei mai mari specialiști în franceza veche și modernă, precum și în italiană, introducând, de la sosirea lui la Lund (în anii '60), și studiul literaturilor romanice în cadrul Institutului de Romanistică de aici.

semestrului de primăvară 1937. Lombard a acceptat, continuându-și la Uppsala seria de prelegeri despre limba română, inaugurată în semestrul precedent. Funcția de profesor suplinitor de limbi romanice a lui Alf Lombard la Lund avea să cuprindă și semestrul de toamnă 1937 și întregul an universitar 1938. În primăvara lui 1938, el a introdus româna și la Universitatea din Lund. Emanuel Walberg a ieșit la pensie la sfârșitul lui decembrie 1938. Alf Lombard a fost numit succesor al lui Walberg, profesor, șef al catedrei de limbi romanice de la Universitatea din Lund, la 1 ianuarie 1939, activând la această catedră până la 30 iunie 1969, deci peste 30 de ani.

Așa cum am menționat mai sus, Alf Lombard a devenit în decursul anilor tot mai interesat de limba română, pe care romaniștii din Occident, în special cei din Suedia, o neglija, din cauza gradului ei ridicat de dificultate. Lombard și-a petrecut întreaga vară 1938 în România. La sosirea în Cluj a fost bine primit de elita de atunci a lingviștilor români, care l-au introdus în metodele geografiei lingvistice ale școlii din Cluj, aplicate, printre altele, la *Atlasul lingvistic român*, a cărui elaborare era condusă de Sextil Pușcariu.

La instalarea sa ca profesor de limbi romanice la Universitatea din Lund, în 1939, Alf Lombard a vorbit despre *Aktuella problem inom romansk språkforskning* (Probleme actuale în cercetarea limbilor romanice). Din această prelegere reiese în mod clar faptul că Alf Lombard privea încă de pe atunci cercetarea lingvistică cu alți ochi decât o făcuse generația mai vârstnică de cercetători. Deși era privit de către unii drept conservator, în realitate era un deschizător de drumuri în multe ramuri ale cercetării lingvistice. Punea un neobișnuit accent pe capacitatea de a trata corect, în scris și oral, limbile actuale, din punct de vedere atât sintactic, cât și semantic. Fiind un fonetician desăvârșit, cartografia întocmai limba vorbită. Și în materie lexicografică, Alf Lombard considera necesară elaborarea unor tipuri noi de dicționare, care să indice pentru fiecare cuvânt pronunțarea, cu variante și cu toate formele flexionare. Toate acestea au devenit ulterior actuale în cercetarea lingvistică.

Aici, în cuprinsul descrierii profesoratului lui Alf Lombard la Lund, se cuvine să spunem câteva cuvinte despre viața sa de familie. În cursul ambelor sale căsătorii, cea cu Margit, care a durat între 1924 și 1959 (cu copiii Yvonne, Adrienne și Stefan) și cea cu Eva, născută Fredriksson (1959-1989; cu fiica vitregă Annika din prima căsătorie a Evei), casa lui Lombard a fost întotdeauna deschisă pentru toată lumea. Așa s-a întâmplat că, într-o seară de toamnă din 1939, a sunat la ușă o pereche mărunțică de francezi: erau cel care avea să devină marele lingvist Pierre Naert și soția lui Denise. Veneau dintr-o Franță aflată în război și căutau la Lund un acoperiș deasupra capului și de lucru. Datorită generoasei ospitalități a familiei Lombard și puternicei compasiuni pentru oamenii în nevoie, Suedia și Universitatea din Lund s-au îmbogățit, în

domeniul cercetării și în cel didactic, cu două talente strălucite, în plus având amândoi cunoștințe excepționale de suedeză. Denise a devenit pentru mulți dintre noi, pe atunci studenți la franceză, o profesoară de neuitat, care acorda o mare atenție fiecărui student în parte. Pierre era un geniu lingvistic, cu o competență deosebită în lingvistica nordică, în cea istoric-comparativă și în cea generală. Alf Lombard avea pentru Denise și Pierre o prietenie și un devotament care au durat până la moartea prematură a acestora. În Pierre Naert, Lombard avea, pe deasupra, un coleg drag, și el de renume mondial.

În anul 1939, Alf Lombard a devenit membru al Societății Regale de Științe Umaniste din Lund. În același an, a ținut o conferință la această societate despre *Latinets öden i öster* (Destinele latinei în răsărit), tipărită ulterior. Din 1940 și până la pensionarea lui Lombard din 1969, 12 persoane și-au susținut teza de doctorat în limbi romanice.

Lombard este fondatorul unei serii de publicații romanistice, „*Études Romanes de Lund*” (19 volume), publicate din 1940 și până în 1970, când profesorul Östen Södergard a preluat răspunderea acestei serii.

Între 1941 și 1944, Lombard a participat la o activitate organizată de Institutul de Instruire Populară din provincia Skåne (din sudul Suediei), care avea drept scop antrenarea unor persoane cu studii superioare în ținerea unor prelegeri științifice de popularizare în diferite localități din Skåne. Iată câteva exemple de astfel de conferințe ținute de Lombard: *Rumänien i våra dagar* (România în zilele noastre) și *Rumänska till husbehov* (Limba română pentru strictul necesar) (aceasta din urmă și sub formă de conferință radiodifuzată). Era caracteristic lui Lombard să dorească întotdeauna să aibă la conferințe o hartă la îndemână. În momentele libere, putea să stea cu orele examinând hărți cu țări și orașe în care fusese, precum și cu cele în care nu fusese. Hărțile și copiile xerox erau mijloacele sale pedagogice auxiliare.

Toți românii cunoscuți care au vizitat Suedia între anii 1940 și 1995 au trecut pe la Lund, făcându-i o vizită de curtoazie lui Alf Lombard, deseori însoțiți de reprezentanți ai Ambasadei Române din Stockholm.

La sfârșitul anilor '80, Alf Lombard a fost onorat de vizita mitropolitului Banatului, Nicolae Corneanu, care i-a înmănat trei biblii vechi românești (secolele al XVI-lea – al XVII-lea) în facsimil, drept omagiu din partea întregii Biserici Ortodoxe din România, pentru marele său interes pentru limba română și pentru contribuțiile sale în favoarea poporului român. Această călătorie în Suedia și la Lund a fost întreprinsă anume pentru a-l omagia pe Lombard.

Deși Alf Lombard se preocupa extrem de puțin de chestiunile politice, în 1942 a apărut, într-un articol de ziar, „revendicarea îndreptățită a românilor asupra Transilvaniei”, sfâșiată prin Dictatul de la Viena. O persoană necunoscută lui Lombard a tradus articolul în limba română și l-a publicat în trei

ziare românești, cu mențiunea numelui lui Lombard și cu o descriere a vieții și activității sale științifice. Articolul a fost difuzat la buletinul de știri radiofonic din România. Lombard a fost totdeauna foarte atent în a nu se pune în slujba vreunui tip de propagandă politică. În România, a declarat explicit că nu dorea să activeze în interesul anumit al cuiva.

Ca om, avea o inimă foarte bună și nu șovăia niciodată să sprijine pe cineva care avea nevoie de ajutor. Odată, în timpul războiului, în toamna lui 1943, l-a sunat la telefon poliția din Ystad, comunicându-i că la ei se află doamna Rosally Brøndal din Copenhaga, văduva bine cunoscutului profesor de limbi romanice Viggo Brøndal, care decedase în 1942. Doamna Brøndal era evreică, iar trupele naziste de ocupație din Danemarca primiseră ordin să-i caute pe toți evreii și să-i trimită la o moarte sigură în lagărele naziste de exterminare. Cu ajutorul marinarilor danezi, reușiseră, ea, ca și mulți dintre concetățenii ei evrei, să ajungă în Suedia.

Lombard a luat-o de la gara din Lund și i-a oferit locuință provizorie, până când urma să-și găsească una proprie, definitivă. După foarte puțin timp a primit de lucru la seminarul de romanistică. A rămas la Lund până în mai 1945, când războiul a luat sfârșit, iar ea s-a putut întoarce în siguranță în Danemarca. Mulți au fost refugiații din diferite state de dictatură, care, prin prevăzătorul Alf Lombard și prin ospitaliera sa familie, au căpătat o situație mai bună și mai sigură în Suedia, nu în ultimul rând români și alți refugiați din statele răsăritene.

Romanistul Alf Lombard a fost desemnat în 1944 ca reprezentant al facultății la o teză de doctorat în limbi slave. Subiectul tezei se referea la originea aspectului verbal slav, iar această teză a fost considerată de specialiști ca o prestație strălucită. Lombard era reputat ca bun cunoscător atât al slavei vechi, cât și al limbilor slave moderne.

În 1945, Lombard și-a publicat lucrarea *Sydsvenska och uppsvenska – bidrag till en jämförelse mellan två former av svenskt riksspråk* (Limba suedeză de sud și limba suedeză de nord – contribuție la o comparație între două forme ale limbii literare suedeze) – 74 p. Această lucrare a trezit un mare interes. Tot în acești ani a dedicat un studiu foarte apreciat pronumelui nedefinit spaniol *quienquiera* (oricine, oarecare).

În vara lui 1946, Alf Lombard a luat contact cu rectorul Universității din Lund, Johannes Lindblom, pentru a discuta înființarea unei facultăți de romanistică, devenită realitate după numai doi ani. Facultatea a fost inaugurată în primăvara lui 1949, în prezența rectorului de atunci al universității, profesorul Assar Hadding, care era, de altfel, proprietarul vilei de pe Sölvegatan 7, unde toate catedrele de limbi romanice erau adunate de o jumătate de an.

Prima călătorie postbelică în România Lombard a făcut-o la invitația universităților din București și din Cluj, în ianuarie–martie 1947. Peste zece

ziare românești i-au salutat revenirea cu articole pe o pagină întreagă și cu fotografii. În România, a ținut un mare număr de conferințe la diverse universități, iar la Academia Română, un discurs de răspuns la un omagiu adus lui de către președintele Academiei.

Conferințele lui Lombard au devenit obiectul unor ample recenzii în presa de specialitate. La înapoiere, în drum spre Suedia, a conferențiat, în calitate de invitat, la Universitatea din Praga, despre *La langue et la société*. Presa suedeză a publicat mai multe articole despre călătoria lui Lombard și despre nenumăratele cărți de literatură română pe care cu generozitate i le-au dăruit românii cu ocazia vizitei sale, parte lui personal, parte Universității din Lund. Din acel moment, Lombard a devenit membru corespondent al Academiei Române. Și de atunci și până la dispariția sa din 1996, o mulțime de universități românești, biblioteci, edituri, autori de beletristică și lingviști i-au trimis cu regularitate noile lor publicații. Chiar și Facultatea de Romanistică din Lund a primit numeroase publicații de acest fel și continuă, într-o oarecare măsură, să le primească și azi. Familiei i s-a acordat de către Academia Română marele privilegiu ca, în calitate de oaspeți ai Academiei, să stea în România și s-o viziteze câte două săptămâni pe an, pe cheltuiala Academiei.

Lui Alf Lombard i-a fost decernat în 1948 titlul de *Doctor Honoris Causa* la Caen, iar în 1950 la Rennes, ambele localități aflate în Franța de nord-vest. În același timp, la Caen i se decernase același titlu generalului D. Eisenhower, ca mulțumire pentru conducerea operației de debarcare din 1944 și la victoria finală asupra Germaniei din mai 1945.

În anul 1949 Alf Lombard a activat ca profesor în cadrul schimbului cultural la Copenhaga. Cu această ocazie a ținut o lungă serie de prelegeri despre limba română, în daneză, limbă pe care Lombard o stăpânea extraordinar de bine, lucru confirmat, de puțin timp, și de către un romanist danez, care l-a vizitat pe Lombard acasă, în 1995. Întreaga lor conversație a avut loc în daneză.

În 1950, Lombard a fost reprezentantul Universității din Lund la Congresul jubiliar organizat de Consejo superior de investigaciones científicas din Madrid. Acolo a ținut o apreciată conferință despre construcția spaniolă *no se qué me hacer* (nu știu ce să mă fac). Congresul a avut loc sub președinția lui Ramón Menéndez Pidal însuși. La începutul lui 1954, Alf Lombard a publicat, în colaborare cu editura Niloé din Uddevalla, o serie de manuale de engleză, franceză, spaniolă și germană. A devenit, treptat, redactorul-șef al acestei edituri, a cărei activitate a durat 15-20 de ani. Studiile Niloé cuprindeau o mare cantitate de texte, cu comentarii gramaticale și fonetice, în care se dovedea din nou marea capacitate pedagogică a lui Lombard. În anul 1954 a ținut la Copenhaga o apreciată conferință despre *Tradition latine et tradition slave – le roumain, résultat de leur fusion*.

În 1955 a apărut lucrarea cea mai voluminoasă a lui Alf Lombard, *Le verbe roumain. Étude morphologique*, lucrare monumentală, cuprinzând două volume ce totalizau 1236 p. Era o operă de autentic pionierat și a contribuit în cel mai înalt grad la a-i conferi reputația de cel mai mare specialist în limba română din afara granițelor României. Lombard a descris aici toate formele fiecărui verb existent în limba română, istoria și evoluția individuală a acestor verbe, precum și utilizarea lor în limba modernă, luând în considerare și variantele dialectale, regionale, sociale și pe cele arhaice. Unele recenzii afirmă chiar că, o dată cu apariția acestei lucrări, tot ce s-a scris anterior despre verbul românesc ar putea fi considerat într-o anumită măsură perimat. Această lucrare va reprezenta, conform specialiștilor, pentru multă vreme de acum înainte, o lucrare de referință pentru studiile de limbă în general.

Lucrarea lui Lombard din 1955, *La lingua letteraria romanza meno fissata – il rumeno*, a făcut ca el să fie desemnat ca un „filolog de cea mai înaltă clasă internațională”. În cartea sa *Le origini delle lingue neolatine* (1959), romanistul italian Carlo Tagliavini (1903-1981) l-a prezentat pe Alf Lombard ca pe „uno dei più completi romanisti viventi”.

Ziua de 16 octombrie 1961 a fost o zi mare în viața lui Alf Lombard, ziua în care limba română a fost introdusă oficial printre materiile la care se putea obține licența suedeză în filologie. Pentru acest triumf al predării limbii române în Suedia trebuie să-i mulțumim în primul rând lui Alf Lombard, dar și doamnei Dagmar Falk, licențiată în filologie, eleva lui Lombard, iar acum cea mai bună cunosătoare de limbă română veche și modernă din Suedia. Ea a împărțit o lungă perioadă predarea limbii române cu Lombard și a preluat-o în întregime la pensionarea acestuia.

În aceeași toamnă, Alexandru Rosetti a ținut, în calitate de invitat, conferințe la Institutul de Limbi Romanice din Lund. Conferințele sale erau dedicate uneia dintre multele sale specialități, anume istoriei limbii române din timpurile cele mai vechi până în secolul al XX-lea inclusiv.

În 1962, Alf Lombard a întocmit și multiplicat un compendiu pentru predarea limbii române, care a constituit prima variantă a cărții sale *Rumänsk grammatik* (Gramatica română) – 410 p., publicată în 1973. O lucrare asemănătoare nu a existat înainte în Scandinavia și nici în străinătate. Numărul de româniști în adevăratul înțeles al cuvântului a fost întotdeauna în țările scandinave extrem de mic. Singura țară scandinavă care, după cum spunea Lombard, a dat româniști de nivel înalt este Danemarca, dar acolo trebuie să ne întoarcem până la cunoștii Kristian Sandfeld și Hedvig Olsen de la începutul secolului nostru și din prima lui jumătate. De altfel, potrivit marilor româniști europeni, o cercetare cuprinzătoare și profundă a limbii române nu a avut loc în țările scandinave. Gramatica lui Lombard a umplut o lacună evidentă în studiile

asupra limbii române.

În septembrie 1963 a apărut la Copenhaga a 8-a ediție, total revizuită, din *Manuel phonétique du français parlé* al lui Kristoffer Nyrop, manual excelent, dar în anumite părți depășit. Ediția aceasta este prevăzută cu o valoroasă anexă prelucrată de către Lombard, intitulată *Comment se prononcent les lettres françaises?*, lucru care a făcut ca această carte să fie superioară altor manuale suedeze moderne de fonetică franceză. Cunoștințele de detaliu ale pronunției franceze și excelența sa capacitate de sistematizare au făcut posibil acest rezultat.

În anul 1964 a apărut lucrarea lui Alf Lombard *Le rôle des semi-voyelles et leur concurrence avec les voyelles correspondantes dans la prononciation parisienne* (46 p.). Lombard însuși considera că această lucrare nu făcea parte din cele de semnificație majoră; totuși a fost primită cu foarte multă încredere de către foneticienii francezi.

În timpul activității la catedră a lui Alf Lombard, au fost invitați la Lund, prin intermediul Institutului Suedez, un număr de cercetători-oaspeți, pe de-o parte cu scopul de a lucra propriile lor cercetări, care adesea se aflau în cadrul romanisticii, nordisticii, lingvisticii generale sau al științei literare suedeze, iar pe de altă parte ei având obligația de a preda limba lor maternă la Facultatea de Romanistică. Aceștia au stat, în general, între patru și șase luni și au adus o prețioasă contribuție la activitatea universității. Îi putem aminti pe Andrei Avram, Florica Dimitrescu-Niculescu, Constantin Gâdei, Georgeta Ghiga, Alexandra Roceric și Marius Sala. Toți aceștia aveau în comun faptul că au învățat suedeza surprinzător de bine, Georgeta Ghiga în asemenea grad încât avea să se implice în predarea limbii suedeze la Universitatea Populară din București. Pentru activitatea sa de predare a limbii și culturii suedeze, i s-a conferit, în 1986, ordinul suedez „Steaua Nordului”². Un oaspete din București care vine aproape în fiecare an la Lund este Valeriu Munteanu, licențiat în filologie în Suedia și cavaler de onoare al ordinului „Steaua Nordului”, cunoscător și al danezei, norvegienei și islandezei. În colaborare cu profesorul danez Poul Hoybye, a publicat un dicționar danez-român, precum și câteva ghiduri de conversație pentru suedezii care vizitează România. Munteanu și Gâdei au tradus în limba română o remarcabilă culegere de beletristică suedeză și norvegiană.

2 Georgeta Ghiga a locuit, în anii '70, timp de trei ani la Stockholm, unde soțul său era angajat la agenția economică română. În 1979 a primit, prin intermediul Institutului Suedez, o bursă de studii pentru limba suedeză la Universitatea din Lund, unde, concomitent, a predat limba română și a făcut înregistrări de texte românești pentru studenți. Până la moartea sa, survenită în decembrie 1998, a predat cursuri de suedeză la București, la Universitatea Populară.

În septembrie 1965, Lombard a luat parte la Al 11-lea Congres Internațional de Romanistică de la Madrid, unde a avut un foarte mare număr de intervenții la discuții, între altele privind diferitele variante dialectale în cadrul limbilor ibero-romanice, atât în formele lor europene, cât și în cele latino-americane.

În martie 1967 Lombard a ținut la Copenhaga o conferință despre *Nogle erfaringer fra franskundervisningen* (Unele experiențe în predarea limbii franceze) la Franskaerforeningen (Asociația Profesorilor de Franceză).

Lucrarea lui Lombard *Latinets öden i öster* (Destinele latinei în răsărit) a fost publicată în suedeză în aprilie 1967, cu un rezumat în franceză, care a făcut-o ușor de înțeles pentru toți cunoscătorii de franceză. Tradusă în întregime atât în franceză cât și în română, a apărut în cel puțin trei periodice din străinătate.

Cea de-a 65-a aniversare, din 8 iulie 1967, Alf Lombard și-a sărbătorit-o la Lund. I s-a dedicat cu această ocazie un volum omagial. Numărul celor care au contribuit la el este de cca 180, provenind din toată lumea. Intitulat *Mélanges de philologie offerts à Alf Lombard à l'occasion de son soixante-cinquième anniversaire par ses collègues et ses amis*, volumul avea să intre în seria „Études romanes de Lund”, cuprinzând și bibliografia lui Alf Lombard dintre 1923 și 1967 (p. 1-16). Volumul acesta i-a fost înmănat la 30 mai 1969, în cadrul unei festivități omagiale organizate la Facultatea de Limbi Romanice.

Alf Lombard a ținut în 1967, la televiziunea română, o conferință despre predarea limbii române în Suedia. Programul a fost urmat de un interviu. Aceasta a fost doar una dintre nenumăratele ocazii în care Alf Lombard, fără a se pregăti în prealabil, a vorbit românilor la radio și la televiziune în propria lor limbă. Discursuri improvizate de-ale sale la congresele de romanistică și la academii de limbi romanice nu constituiau ceva neobișnuit.

Alf Lombard a vizitat în câteva rânduri Universitatea din Gent/Gand din Belgia și a ajuns la părerea că secțiile romanice, printre care și cea română, aflată atunci sub conducerea profesorului Louis Mourin, reprezentau locul sigur unde și-ar fi donat cu cea mai mare încredere, după moarte, întreaga sa bibliotecă românească, ce conținea literatură veche, modernă și contemporană, precum și publicații de filologie, încă de la începutul secolului al XX-lea, toate de o extrem de mare valoare. Această bibliotecă reprezintă probabil cea mai prețioasă colecție românească existentă în afara granițelor României. Împrejurări și întâmplări nefericite au făcut, după moartea lui Lombard, ca această bibliotecă, indispensabilă româniștilor din întreaga lume, să ajungă într-un loc din Scandinavia (la Trondheim, în Norvegia) care este extrem de greu accesibil. Gândul lui Alf Lombard era că Gent/Gand, așezat în centrul Europei, ar fi cel mai potrivit loc pentru donație și că universitatea din acest oraș era pe de-o parte

plasată cel mai potrivit pentru toți cei interesați de română, iar pe de altă parte o avea între cadrele sale didactice pe – potrivit propriei sale opinii, cât și a altor mari romaniști – prestigioasa romanistă și românistă Liliane Tasmowski-De Ryck. În scrisoarea către Universitatea din Gent, din octombrie 1995, Lombard evidențiază activitatea ei neobosită, printre altele în domeniul limbii române. Ea are, în plus, colaboratori competenți la Universitățile din Gent și Anvers, precum și la cea din Lille, la care Alf Lombard se gândea atunci când a trimis ultima sa scrisoare la Gent. Mulți sunt romaniștii care au întrebat facultatea și pe mine personal despre locul actual al binecunoscutei biblioteci a lui Lombard.

La mijlocul lui iunie 1968, Universitatea din Lund și-a sărbătorit jubileul de 300 de ani, la care a participat și Alf Lombard. Printre numeroșii oaspeți străini se aflau Alexandru Rosetti din București și Ion Creangă din Iași. În cursul anilor 1968-1971, s-au scris în ziarele și revistele românești numeroase articole omagiale dedicate lui Alf Lombard. Profesorul Gheorghe Bulgăr a realizat, la 5 martie 1970, o emisiune radiofonică în care Lombard era omagiat pentru realizările sale în domeniul studiului limbii române și pentru răspândirea în întreaga lume a cunoștințelor despre limba și cultura română. În aprilie 1969, Elsa Nilsson, licențiată în filologie, elevă a lui Lombard, a susținut o teză în domeniul filologiei românești: *Les termes relatifs et les propositions relatives en roumain moderne*. Elsa Nilsson, care a decedat acum câțiva ani, este și acum singura persoană din Suedia care a susținut o teză cu subiect românesc.

Alf Lombard a ieșit la pensie din postul de profesor la catedra de limbi romanice din Lund în ultima zi a lunii iunie 1969. După aceea, catedra avea să primească o nouă denumire: „Catedra de limbi romanice, în special franceza”.

Universitatea din Cluj a decis în 1969 să-i decerneze lui Alf Lombard titlul de Doctor Honoris Causa. Investitura, care a avut loc în dimineața zilei de 2 octombrie în Aula Universității, s-a desfășurat, potrivit descrierii lui Lombard însuși, cu mult fast. Sala era plină, numărul invitaților era de câteva sute, iar balconul era plin de studenți. Alf Lombard a fost singurul *promovendus*, iar investitura sa a constituit singurul punct al programului. Promotorul a fost rectorul universității. Acesta a înmănat lui Alf Lombard, pe lângă sulul cu diploma de doctor, un mare buchet de garoafe roșii, un album legat în piele cu fotografii ale universității și ale corpului didactic, precum și un teanc de cărți românești. Lombard și-a rostit cuvântul de mulțumire către Universitatea din Cluj în limba română. În după amiaza aceleiași zile, la solicitarea televiziunii naționale, el a susținut o convorbire liberă, în limba română, despre studiile de română din Suedia. Seara, Alf Lombard a ținut o conferință despre *L'utilité du roumain pour la slavistique*. A urmat o cină festivă, organizată de universitate

în cinstea proaspătului Doctor Honoris Causa. După vizita la Cluj, Alf Lombard s-a odihnit un timp la Sinaia, ca oaspete al Academiei Române.

În noiembrie 1969, Lombard a ținut un număr de conferințe, ca invitat în Finlanda, una dintre ele la Facultatea de Slavistică din Helsinki.

În 1971 a vizitat Albania, timp de câteva luni, călătorind în lung și în lat prin țară. Despre impresiile sale din această țară a scris două mari articole. Așa cum am menționat mai sus, Lombard era destul de bine familiarizat cu albaneza și cu alte limbi balcanice.

În martie 1972, Lombard a fost în Malta, având ca punct de plecare localitatea Spinola. Acolo l-a vizitat pe profesorul de malteză J. Aquilina. Această călătorie i-a dat ocazia lui Lombard să facă, într-o lucrare la care mă voi referi mai jos, anumite comparații lingvistice între malteză și română.

Alf Lombard s-a interesat, după cum am mai spus, foarte mult de învățământ și a colaborat, în anii '70, la seria de lingvistică a editurii Esselte Studium „Utan språkstudie” (Fără studii lingvistice) în care a publicat *Franska på väg, Italienska på väg, Polska på väg, Rumänska på väg, Spanska på väg și Tyska på väg* (franceza, italiana, poloneza, româna, spaniola și germana pentru turiști).

Cu prilejul celei de a 70-a aniversări, în 1972, Alf Lombard a fost sărbătorit în mod tradițional în România și în Suedia. În același an i s-a decernat „Meritul Științific” clasa I, importantă distincție românească a vremii.

La începutul anilor '70, Lombard l-a propus, de mai multe ori, pe scriitorul român Zaharia Stancu la Premiul Nobel pentru literatură. Din păcate, Stancu a decedat în decembrie 1974, înainte de-a fi distins cu acest premiu.

Ca lucrare pregătitoare la capitolul din *Rumänska Grammatik* despre pronumele personale, Alf Lombard a publicat studiul *Les pronoms personnels du roumain. Aperçu syntactique*, în „Studier i modern språkvetenskap” (Studii de lingvistică modernă) – 60 p. Gramatica sa este prima și cea mai mare publicată vreodată în Suedia și în limba suedeză. Ea are la bază partea gramaticală a conferințelor și lecțiilor despre limba română, pe care Lombard le ținuse cu începere din 1936, și descrie în primul rând limba scrisă și vorbită de către bucureștenii cultivați. Ea constituie un exemplu excelent al capacității de sinteză a lui Alf Lombard, iar în ce privește metoda, ilustrează perfect îmbinarea dintre perspectiva sincronică și cea diacronică, atât de caracteristică autorului. Lombard nu neglija să dea chiar o serie de variante dialectale, subliniind însă întotdeauna că limba pe care, ca străini, trebuie să ne-o însușim este cea a claselor cultivate. Recenziile publicate la această gramatică, atât de români cât și de suedezi, au fost cu totul entuziaste.

Lombard a vizitat România și în 1973, la invitația mai multor universități,

ținând o conferință despre *O comparație nouă – româna și malteza*, precum și despre *Țara românilor văzută de un călător suedez în 1657*. Călătorul era Claes Rålamb.

În cartea lui Dimitrie Macrea, *Limbă și lingvistică română*, București, 1973, un capitol întreg este dedicat lucrărilor lui Alf Lombard.

La Paris, în 1974, Alf Lombard a publicat *La langue roumaine. Une présentation* (412 p.). Cartea a fost primită cu superlative nu numai de numeroșii recenzenți, ci și de marea majoritate a celor care studiau limba română, din întreaga lume. Ea este considerată încă și acum nedepășită.

În 1975, Alf Lombard a călătorit la Reykjavik, pentru a cunoaște mai îndeaproape Islanda și limba islandeză. A străbătut insula de-a lungul și de-a latul și a făcut chiar o vizită la Angmagssalik, din Groenlanda de sud-est. Acolo a cumpărat cartea Elsei Beskow, *Tomtebobarnen*, în traducere groenlandeză, și, după obiceiul său, a rugat-o pe vânzătoare să citească cu glas tare câteva pagini din text, în limba ei maternă, în timp ce el nota în transcriere fonetică fragmentul citit.

La 8 iulie 1977 Alf Lombard a împlinit 75 de ani, eveniment marcat atât de presa suedeză, cât și de cea străină. Ziarul „Sydsvenska Dagbladet” a publicat articolul omagial *Alf Lombard. En bjässe i romanska språk* (Alf Lombard. Un gigant al limbilor romanice). Cel mai mult s-a scris și s-a vorbit despre el în România.

În septembrie a venit în vizită la Lund Yakov Malkiel, renumit romanist de origine rusă, stabilit în Statele Unite, la Universitatea Berkeley din California, care a ținut o conferință de largă audiență, organizată de Facultatea de Limbi Romanice. Malkiel era unul dintre prietenii apropiați ai lui Alf Lombard, ca și Roman Jakobson, și el tot de origine rusă, care a ținut, tot în calitate de invitat, conferințe la Lund.

Alf Lombard a fost membru al Fundației Europene I. C. Drăgan și s-a interesat mult de tracologie, participând și la primul simpozion internațional de tracologie din noiembrie 1977 de la Milano și Roma și preocupându-se de astfel de probleme până la trecerea lui din această lume.

În 1978 a fost solicitat să țină, în calitate de invitat, o conferință la Facultatea de Limbi Romanice a Universității din Uppsala, vorbind despre *De romanska språkens klassifikation* (Clasificarea limbilor romanice), prilej cu care a susținut, împreună cu profesorul de atunci de la Uppsala, Lennart Carlson, și cu profesorul de la Göteborg, Lars Lindvall, necesitatea studierii unitare a limbilor romanice, cel puțin în câteva universități suedeze.

Academia de Litere i-a conferit în 1979 lui Alf Lombard premiul Rettig

pentru importantele sale cercetări în domeniul romanisticii, în special pentru lucrările sale unice privind limba română.

Despre interesul lui Lombard pentru limbile ibero-romanice și pentru fonetică stă mărturie articolul său din „Revue roumaine de linguistique” *Encore une fois le î prosthétique du roumain. Et un rapprochement avec le catalan* (București, 1979).

La sfârșitul lui septembrie 1980, Alf Lombard a făcut o nouă vizită în România, la Cluj și București, unde a rămas aproape o lună, în principal pentru tratative cu Editura Academiei Române în legătură cu tipărirea și publicarea volumului *Dictionnaire morphologique de la langue roumaine*, la care lucra de mulți ani, parțial în colaborare cu românul Constantin Gâdei. Părți ale acestei cărți au fost tipărite în România, iar restul în Suedia. Cartea are 416 p. și în ea sunt specificate toate cuvintele flexionare din română. Publicat în 1982, dicționarul a avut recenzii extrem de elogioase.

Încă din 1938 Lombard elaborase materiale de învățământ pentru franceză și pentru română. Trebuie amintite și traducerile minuțios comentate, cu variante și explicații la un mare număr de texte suedeze, pe care le dădea, în decursul anilor, ca temă de examen la franceză. Iar pentru predarea limbii române, a multiplicat, în 1963, o serie de texte practice, numite *Rumänska övningstexter för universitetsbruk* (Texte de exerciții românești pentru uz universitar). Aceste texte sunt selectate din româna veche și din cea modernă și contemporană și sunt prevăzute cu glosare și cu comentarii (9 părți, totalizând 605 p.).

Editura Kursverksamheten din Lund a publicat în 1985 un vocabular suedez-român, care, din fericire, a fost dat pentru verificare lui Alf Lombard.

În aprilie 1988, Lombard a vorbit, în cadrul „Zilelor Umaniste ale Universității din Lund”, despre punctul său de vedere asupra cercetării lingvistice de astăzi: *Om jämförande romanska studier – medel och mål* (Despre studiile romanice comparative – metode și scopuri). Entuziasmul cu care ținea conferințe și prelegeri era mare, chiar la vârsta înaintată la care ajunsese. Câțiva ani mai târziu, acest subiect este reluat într-o conferință în caracter mai general romanice, *Från filmens Fellini till jämförande romanistik* (De la filmele lui Fellini la romanistica comparativă) în care, după o scurtă prezentare a filmului *Amarcord* (dialectal pentru *Mi ricordo* „îmi amintesc”), a trecut repede la o prezentare amuzantă a unor ciudățenii fonetice din limbile romanice.

La Värlinge, între Vellinge și Trelleborg, se află, cam din 1990, un interesant muzeu Dante întemeiat de fostul profesor universitar de italiană din Stockholm, Ingemar Boström. În aprilie 1990, Alf Lombard a ținut acolo un discurs omagial despre viața și activitatea lui Dante.

La aniversarea a 90 de ani, în 1992, lui Lombard i-a fost conferită marea medalie jubiliară de argint a Academiei Române. Numărul celor veniți să-l felicite a fost mare, iar el însuși, în cea mai bună formă.

Încă în 1938 Lombard ținuse o conferință și publicase o lucrare despre șederea lui Carol al XII-lea la Bender. În anul 1994 a publicat o versiune revizuită și adăugită cu același subiect în „Wermlands karolinerers skriftserie” (Seria de publicații caroline din Värmland) la Uppsala. În același an, a scris în „Curierul românesc” un articol de o pagină întreagă despre forma modernă a latinei de răsărit, româna. În urma acestuia, specialiștii români au confirmat o dată mai mult că Lombard trebuie socotit „unul dintre cei mai mari lingviști ai timpului nostru” și este remarcabil faptul că, după răsturnăturile din România din decembrie 1989, Alf Lombard a fost consultat de Academia Română în problema unei eventuale reforme a ortografiei românești. După ce a studiat aspectele relevante ale acestei chestiuni, Alf Lombard și-a publicat, în românește, în revista „Limba română” din 1992, p. 531-540, opinia pe zece pagini, în care lua poziție pentru *status quo*.

Numărul însărcinărilor ca expert în legătură cu numirile de profesori universitari de limbi romanice în țările nordice a fost, în cazul lui Lombard, foarte mare.

Din 1930, Alf Lombard a fost membru al unui mare număr de asociații științifice, care nu pot fi enumerate aici în totalitate. Câteva exemple sunt: Academia Regală de Literatură din Stockholm, Societatea Regală de Științe Umaniste și Societatea de Științe din Lund, Academia Română, diferite academii din Franța și Italia. În afară de acestea, el era membru și deseori președinte în diferite asociații și uniuni care promovează relațiile suedezo-franceze, suedezo-italiene, suedezo-spaniole, suedezo-mexicane, precum și suedezo-române. La acestea se adaugă asociațiile pentru limbile și culturile poloneză, provensală și retoromană.

Lui Alf Lombard i s-au decernat, pe parcursul lungii sale cariere de cercetător, un mare număr de medalii și de ordine de cel mai înalt rang din Suedia, Franța, Italia, România și din țările de limbă spaniolă. El a fost, cum am menționat mai înainte, Doctor Honoris Causa al universităților din Caen și Rennes, în Franța, și Cluj, în România.

Despre numeroasele și lungile călătorii ale lui Alf Lombard în întreaga lume, încă din fragedă tinerețe, este imposibil să vorbim aici. Numai călătoriile în România au fost 14 la număr. El a vizitat toate colțurile lumii, în afară de Australia.

La dispariția sa, în 1996, Alf Lombard a lăsat destul de multe lucrări

neterminat. În cel mai bun caz, acestea vor putea fi publicate postum. Este vorba de materialul pentru un dicționar ceh-român și unul, deosebit de cuprinzător, român-francez. În ambele cazuri, intenția lui Lombard era de a indica pronunțarea tuturor cuvintelor, cu variante, și de a prezenta exhaustiv, la începutul acestor dicționare, toate formele flexionare ale fiecărui cuvânt. Era, așadar, acel tip de dicționare despre care Lombard vorbise încă de la instalarea sa ca profesor. În afară de acestea, s-a aflat, după dispariția lui, o lucrare *in folio*, manuscrisă, care se ocupa de corespondențele din limbile romanice ale latinului *ecce* (în franceză „voici, voilà”). Neterminată este și una dintre lucrările plănuite de el privind importanța românei pentru slavistică și invers. O altă lucrare în curs de redactare era un lexicon românesc cu comentarii privind sinonimele concurente. Camera sa de lucru fusese în toate timpurile plină de material stivuit cu grijă, pentru diferite scrieri viitoare. Până la dispariția sa a fost un lucrător neobosit în câmpul romanisticii.

Din 1959 și până la plecarea lui dintre noi, am ținut legătura cu Alf Lombard și cu familia lui. Convorbirile cu credinciosul meu prieten Alf Lombard deveniseră cu timpul extrem de numeroase și, pentru mine, întotdeauna utile și adesea confidentiale. Nu am schimbat niciodată o vorbă rea cu el, iar în familie am fost și sunt un oaspete întotdeauna binevenit. Mie mi-a predat Alf, la 9 decembrie 1979, o scrisoare, pe care o păstrez și acum, în care-și exprimă tristețea că nu a avut posibilitatea să termine lexiconul român-francez, la care lucrase cu râvnă patru decenii, împreună cu câțiva români de origine. Materialul se află în prezent, în urma înțelegerii cu Alf, la domiciliul meu, în șapte cutii mari. În amintita scrisoare din 1979 a lui Alf, se pot citi următoarele rânduri impresionante: „Iată materialul lexiconului meu român-francez, pe care l-am plănuit cândva. Vai, dureroasele amintiri ale unui vis care s-a risipit ca fumul! Să te las să-i dai foc, îmi este cu neputință să mă hotărâsc. Propun ca toate acestea să aibă parte de un colț sigur, pe cât se poate de uscat, pe care să scrii «La ceea ce viața lui Alf Lombard nu a ajuns»”.

În rezumat, se poate spune că a fost un lingvist de o anvergură cu totul unică, înzestrat cu o perspicacitate rară și cu o capacitate excepțională de sistematizare și sintetizare. Preocuparea sa principală au fost, desigur, limbile romanice, dar a fost un erudit al lingvisticii în totalitatea ei. Ca românist a fost cel mai mare din afara României, iar românii înșiși vedeau în el un semen al lor; este semnificativ că una dintre ultimele sale datorii a fost să se pronunțe asupra ortografiei limbii române.

El urmase excelenta școală de romanistică a lui Erik Staaff și pe cea de slavistică a lui Rickard Ekblom. Privea cu mare scepticism toate generalizările

și s-a dedicat într-un înalt grad investigației de detaliu a limbilor cu care lucra.

Din aceste cercetări a realizat mari și utile sinteze în cadrul limbilor romanice și al altor limbi ale lumii. Alf Lombard se considera pe sine, deseori, drept un conservator și era adesea reticent față de metodele moderne, neverificate și față de folosirea exagerată a noilor terminologii, pe care le considera mai degrabă de natură să-l încurce pe cititor, decât să-i ușureze înțelegerea. Credea în ideile sale și a fost un individualist în domeniul lingvisticii. Profesorul Alexandru Niculescu a subliniat, în necrologul publicat de Domnia sa, că Alf Lombard trebuie considerat ultimul neogramatician din Europa lingvistică.

Noi toți, cei din Suedia și din străinătate, care l-am stimat și admirat pe Alf Lombard și i-am apreciat întotdeauna prietenia, sollicitudinea, statornicia în amicitie, noblețea, loialitatea și magnificența sa academică tipic romanică, nu vom uita niciodată momentele pe care le-am petrecut în compania sa dătătoare de inspirație, la cursurile sale, în minunata sa locuință sau în cursul unor plimbări.

Amintirea lui Alf Lombard, ca om, profesor, cercetător și prieten, va dăinui veșnic și va fi luminoasă. Plecarea lui dintre noi ne-a lăsat pe toți mai săraci.

(În românește de dr. MIRCEA PETRESCU)

HEINZ HOFFMANN³,
Universitatea din Lund
Facultatea de Limbi Romanice

3 HEINZ HOFFMANN s-a născut în 1937 în Skövde, în Suedia de mijloc. Din 1957, studiază limba latină cu reputatul latinist Bertil Axelson și limbile romanice cu Alf Lombard. În 1963 este numit lector suplinitor de limba franceză la Facultatea de Limbi Romanice din Lund, unde, din 1966, este conferențiar titular de limbi romanice. În perioada 1968-1993, a fost, aici, director de studii. Este specialist în gramatică franceză, abilitate lingvistică scriptică, franceză veche și medievală. A elaborat o serie de compendii, a participat la revizuirea unor dicționare de latină și franceză, precum și a unor gramatici franceze și a colaborat la redactarea unor teste privind vocabularul limbilor franceză, italiană și spaniolă. Lucrări publicate: Naert & Hoffmann, *Övningsbok i fransk översättning för universitetsstudiet* (Carte de exerciții pentru traduceri din franceză, destinată studiului universitar), Lund, Editura Gleerups, 1968; *Grammatiska kommentarer till Nu-metodens franska böcker* (Comentarii gramaticale la manualele de franceză – metoda actuală), redactor principal: Alf Lombard. Încă de la începutul anilor '60 a fost prieten personal al lui Alf Lombard și al familiei sale.